

Lars-Henrik Schmidt & Claus Holm

Den anden som belastning - om reproduktiv kloning

Et menneskes menneskelighed ligger i, at dets ophav er en kønnet affære, ja, forhåbentlig en kvindes og en mands lystfyldte affære. Ikke desto mindre følger det meget mindre af sig selv i dag. Det har vor tids kunstige befrugtningsteknikker og i særdeleshed idéen om reproduktiv kloning sørget for. At blive til ved at blive klonet er en anden historie.

Reproduktiv kloning eller ukønnet formering, som det også hedder, går ud på at klonе den eller det samme, det vil sige, at frembringe en eller flere kopier af den klonede organismes arvemasse. Det står i modsætning til kønnet formering, hvor afkommet får den ene halvdel af sine gener fra ægcellen og den anden halvdel fra sædcellen. Med reproduktiv kloning kan ét individ altså i princippet reproducere sig selv uden, at et individ af det andet køn er indblandet.

Siden det klonede får, Dolly, i 1997 blev præsenteret for offentligheden, har vi set adskillige politiske udtalelser, national lovgivning og internationale organisationers resolutioner imod reproduktiv kloning af mennesker. Men pointen ved al den aktivitet er *også*, at det øjensynligt ikke mere giver sig selv, at der skal to af hvert sit køn til reproduktion. Kort sagt er det blevet begrundelseskrævende, at formering fortsat skal være kønnet. Det Ethiske Råd stillingtagen til kloning i Danmark er et godt eksempel på en accept af, at afståelsen fra reproduktiv kloning ikke mere er selvfølgelig (Det Ethiske Råd (2001)). Det Ethiske Råds argumenter imod reproduktiv kloning er ydermere et eksempel på, at argumenterne imod reproduktiv kloning benytter sig af en etisk argumentation, der ikke overbeviser. Vor tese er nemlig, at en sådan og lignende argumentationsformer ikke overbeviser, da de benytter sig af *den anden* som reference og afgørelsesinstans. Vort synspunkt er derimod, at et vægtigt etisk argument imod reproduktiv kloning i stedet må hvile på det grundforhold, at mennesker tilhører *forskellen til den anden*. Det er netop forskellen til den anden som reproduktiv kloning er en vilje til at udrydde.

Begrundende dyr

Groft sagt blev Det Ethiske Råd først moderne i januar 2001 i forhold til spørgsmålet om reproduktiv kloning. Først på dette tidspunkt mente Det Ethiske Råd, at det var nødvendigt at begrunde sin afvisning af reproduktiv kloning.

I 1997 havde Det Ethiske Råd ”begrundet” sin afvisning af at klonе mennesker med,

”at det ikke er nødvendigt at argumentere for det selvfølgelige, at produktion af et menneske, der er en kopi af et allerede eksisterende menneske, er uacceptabelt (Det Ethiske Råd (2001), 17).

Men i den moderne verden kommer man ikke af sted med at vide, uden at begrunde sin viden. Hvis man alligevel prøver herpå, er det en provokation, der afføder reaktion. Én af dem, som lod sig provokere var videnskabsjournalisten Gitte Meyer, der om Det Ethiske Råds 1997-stillingtagen skriver:

”Rådet kunne dårligt have leveret en bedre argumentation for, at argumentation er nødvendig i denne, såvel som i enhver anden sammenhæng, der har at gøre med forvaltning af viden (Meyer (2000), 93)”

I 2001 valgte Det Ethiske Råd at begrunde sin modstand. Det Ethiske Råds begrundelse for at begrunde var fremkomsten af en ganske bestemt teknik, kernetransplantationsteknik, og at denne teknik og dermed reproduktiv kloning havde fået sine fortalere.

Vor tese om nødvendigheden af at begrunde lyder lidt anderledes. Tesen er, at kloningsteknikken - som den øvrige del af udviklingen af den bioteknologiske kunnen - er omfattet af den moderne selvfølge, den pragmatiske fejlslutning (Schmidt (1999a), 166-170), at enhver *kunnen* umiddelbart omsættes til en *skullen*, at man slutter fra, at man kan noget, til at sådan må noget være, og sådan skal noget være. Man kan også sige, at fejlslutningen er teknisk, og det ligger ved det forhold, at en egentlig begrundelse, en *villen*, suspenderes gennem automation.

Det betyder også, at etiske begrundelser for at være for eller imod er efterrationelle, og at modstandere af vore dages teknisk genererede selvfølgeligheder hurtigt må se sig selv i defensiven og out-dated. Men uanset denne opgørelse af, hvem der er foran i begrundelseskampen, så er

Den anden som belastning - om reproduktiv kloning

det selvfølgelig, at der begrundes. Schopenhauer (1788-1860) definerede i begyndelsen af forrige århundrede mennesket som et metafysisk dyr, da det er udstyret med en hang til at stikke noget bagved, til at forklare og forstå. Som de metafysikere vi er, søger vi at forklare. Vi leder efter et hvorfor og hvortil. Et metafysisk dyr er et væsen, der begrunder, og den vesterlandske kultur har en udviklet sans for begrundelser. Metafysikken er vor livsform: Når der nu en gang kan begrundes, så skal der begrundes. En ny dimension ved det menneskelige sansesapparat er blevet naturaliseret, nemlig paratheden til at begrunde. Vi lever i en begrundende eller forklarende kultur. Det universalistiske moment i den vesterlandske kultur udgøres ikke af, hvad man begrunder med eller i kraft af, men af det, at man uvilkårligt accepterer at begrunde. Begrundelserne som sådan er ikke afgørende, de er blot specifikke kulturelle momenter, som udmærker en kultur i forhold til andre.

Den anden er død

Ikke desto mindre vil vi opholde os ved Det Ethiske Råds argumenter for og imod kloning, da vort synspunkt er, at begrundelserne eller argumenterne for at være for eller imod reproduktiv kloning ikke adskiller sig grundlæggende fra hinanden, da begge typer af argumenter abonnerer på, det vi kalder en metafysisk subjekttopfattelse.

I Det Ethiske Råds redegørelse er et argument for reproduktiv kloning, at det er en menneskerettighed for den enkelte at danne familie. Umiddelbart stik modsat er argumentet om, at det enkelte menneskes værdighed vil blive krænkede ved kloning: Det enkelte menneskes værdighed er koblet sammen med en stigende forståelse af menneskers ret til at være forskellige og det grundforhold, at et nyt menneskeliv dannes ved forening af en sædcelle og en ægcelle fra to forskellige mennesker af forskelligt køn, hvorved det både har en biologisk far og en biologisk mor og samtidig bliver til som et unikt individ, der ikke er en kopi af et andet menneske, der allerede har levet (Det Ethiske Råd (2001), 20-21). Dog understreger Det Ethiske Råd, at vi også må respektere en eventuel klons menneskeværd og integritet. Den sidste markering er vigtig, da den tydeliggør, at der ikke eksisterer nogen egentlig forskel til *den anden*, at der ikke eksisterer nogen egentlig forskel mellem et menneskeliv og en klons liv. På trods af deres forskellige tilblivelse skal de begge respekteres på samme vis med henvisning til det enkelte menneskes værdighed og integritet.

Pointen er, at henvisning til et princip om menneskets værdighed ikke sætter *forholdet* til den anden i centrum, men blot den anden, som enhver anden,

ja, som ethvert andet menneske, hvis værd altså bør respekteres. Derved havner vi et metafysisk subjektoplevelse, hvor selvet og den anden falder sammen i en identitetslogik, der opstår ved, at princippet lader sig bruge om hvilket som helst subjekt. Med en metafysisk subjektoplevelse er den anden i virkeligheden død.

Umiddelbart kan vi altså i Det Ethiske Råds redegørelse følge en lang række forskellige respekt-argumenter for og imod reproduktiv kloning af mennesker. Og dog. Vort synspunkt er, at respektargumenterne er ét fedt i den forstand, at de som tendens har rod i samme grundforhold: Helliggørelse af mennesket, eller det andet menneske under benævnelsen: Menneskets værdighed. Den florerende respekt-retorik knytter sig til et transcendentalt subjekt eller et metafysiske subjekt – hos Kant hedder det agtelse i form af moralloven – som er et subjekt uden en barndom, uden for tid. Det handler altså ikke om et empiriske subjekt, der er et subjekt i tid. Mennesker skal respektere hinanden ud fra det synspunkt, at de ligner hinanden derved, at de alle er skabt i Guds billede; men det jo blot forformen for humanitet – det vil sige, at den anden faktisk er den samme. I kontraktteorier bliver det til, at vi fra naturens hånd er lige og de samme med det samme – også som fosteranlæg – ikke fordi vi er Guds børn, men fordi vi af naturen fødes lige (Rousseau) eller kan placeres som 'impartial contractors' bag et uvidenhedens slør (Rawls). De taler aldrig om rigtige, det vil sige empiriske menneskers respekt for hinanden. Det er altid det transcendentale subjekt, der er på tale; aldrig det empiriske, det antropologiske subjekt.

Vor tese er, at det ikke er muligt at beskrive en mellemmenneskelig norm på dette generalitetsniveau. Vi må gå mindre metafysisk, mindre abstrakt og mindre asocialt til værks for at formulere mellemmenneskelige normer, der respekterer en andethed, men uden at andetheden spiller første violin. Det gælder om ikke at tilhøre den anden, for det ville være underkastelse, men om at tilhøre forskellen til den anden. Vort argument imod reproduktiv kloning er knyttet til denne sidste formulering.

Reproduktiv kloning er incest

Det enkelte mennesket tilhører en forskel, der undslipper ham, ja, faktisk vil vi sige, at mennesker har krav på et differentielt ophav, altså at vi hver især ikke stammer fra én. Den dag vi møder en klon, vil vi naturligvis sige goddag efter kunstens regler. Det kaldes også høflighed og reglerne herfor hjælper også med at omgås mennesker, man helst havde været foruden. Det er altså slet ikke der,

Den anden som belastning - om reproduktiv kloning

problemet ligger. Naturligvis vil en klon være et menneske, som vi andre med sin helt egen livshistorie. At være menneske er præcis en social bestemmelse og ikke en naturlig bestemmelse. Kun folk med underlige forestillinger om ”originaler” kan føle, at deres tænkning af den anden er provokeret. Forestillingen om unikhed er som regel et biologisk argument fra ikke-biologers hånd. Det er noget sludder, og der er sagt meget af det. Problemet er ikke, at der går kopier omkring. Problemet er et helt andet. Problemet er en provokation af det differentielle ophav og generationsforskellen. Til sammen får det os til at hævde, at der er tale om en slags incest.

I *Diagnosis II* (Schmidt (1999b), kapitel 1) er der gjort rede for de sociale kulturforbud: Afståelse fra kannibalisme og forbud mod incest og mord. Kloning er incest i samme omfang som transplantation af vitale organer er kannibalisme, og abort og eutanasi er mord.

Ærkeforbudet mod incest er beskrevet i Bibelen, som er den ærkebog, der er blevet den kristne kulturs, vor kulturs, kanon i den præcise betydning, at den gentages i en uendelighed. I forhold til incestforbudet lader det sig præcisere i fortællingen om Syndefaldet i Genesis¹. Ugangen af Paradis, det vil sige Syndefaldet, er overskridelsen af tosomheden og etableringen af familien. Det kræver en tredje instans, kødets begær – slangen, træet, æblet – og på denne måde bliver to af samme kød til mere af samme kød. De opdager, at de faktisk kan spise hinanden, blive ét kød på en anden måde, nemlig gennem seksualiteten, og kødet kan blive til mere kød. Men nu er det så, at forskellen viser sig. Her er der ikke tale om afståelse. Thi Herren straffer denne overskridelse ved at installere et forbud: En gang og aldrig mere skal to af samme kød blive til mere af samme kød: Mandinden bliver til Eva, der skal føde sine børn, fremtiden, i smerte. Hermed får vi generation og incestforbud. Generationerne må ikke sammenblandes, hverken forældre og børn eller mellem børn.

Incest er, at ’det samme kød’ igen skal blive samme kød ved at blive et kød gennem seksualiteten. Et incestforbud er et seksualitetsforbud. I vort samfund er det blevet til et forbud mod kønslig omgang mellem blodsbeslægtede, der er vor udgave af familien.

I den daglige brug er det en juridisk kategori om at krænke ved at have for tætte juridisk familieband. Krænkelsen bliver legitimeret ved dubiose forestillinger om indavlens problemer. Den dagligdags brug af incestbegrebet er ikke pointen her. Nej, det vi lægger vægt på, er, at reproduktiv kloning er en moderne udgave af krænkelse af incestforbudet. Reproduktiv kloning er en vilje til selvidentitet, og den ultimative narcissisme er at blive identisk med sig selv, i den ophævelse, der benævnes ikke-fødtheden, forskelsløsheden eller

ganske enkelt Døden. Reproduktiv kloning er viljen til den rene gentagelse. Viljen til det mageløse. Vi tror, det handler om, at man vil være sin egen far. Hermed rammer vi kernen i det vesterlandske individualitetsprojekt, hvis yderste ambition er ikke at være født af andre, da det krænker forestillingen om selvets almagt. Pointen er, at en sådan identitetsfordring ikke er af denne verden. En sådan fordring er indtil videre kun jomfruer og engle forundt. Menneskets menneskelighed er præcist givet ved at være født af to, og dermed er vort ophav et socialt træf.

Viljen til at være sit eget ophav er en perversitet. Vi kan godt forstå, at nogle folk kan være så narcissistisk indstillede, at de i andres øjne er ”messed up” eller ”fucked up”. På dansk siger vi, at de er ”på skideren”. Det er der en del, der er, og det er ikke så mærkeligt, da den narcissistiske indstilling ikke er fremmed for den moderne suverænitetsfordring, lykkejageriet og tidens guddommeliggørelse: Også du min ven er guddommelig. Eller som det vil lyde indenfor bioetikken: Også du min ven er et særligt værdigt menneske. (Schmidt (2002)).

Med reproduktiv kloning får viljen til den rene gentagelse primat, og Narcissos falder altså for som forbillede. I virkeligheden er det ikke Narcissos, men dennes forhold til Ecco; Faderen til klonen bliver ét med sit Ecco, ikke med sit spejlbillede. Han bliver indhentet af sit Ecco. Det er forskellen mellem dem, der bliver til-intet-gjort gennem at lade barnet indhente sig, og det er ophavets mangel på respekt for en anden generation, der sætter det i gang.

Reproduktiv kloning er nemlig en ambition om at suspendere tidsligheden. Det er mangel på respekt for, at menneskeliv foregår i tid, og at tiden og et menneskeliv har én retning. Reproduktiv kloning roder rundt med tidsligheden. I planteriget er kloning en gængs formeringsform, og enæggede tvillinger er som bekendt naturlige kloner. Problemet er, at det nye individ ikke er af en anden generation end sit ophav. En ting er, at man stammer fra én og ikke to, som i en kønnet formering, men problemet er, at man oven i købet er af samme generation som sit ophav.

Kierkegaard pointerer i Gjentagelsen:

Kun Børnene fik Job ikke dobbelt, fordi et Menneskeliv ikke saaledes lader sig fordoble. Her er kun Aandens Gjentagelse mulig, om den end i Timeligheden aldrig bliver saa fuldkommen som i Evigheden, der er den sande Gjentagelse (Kierkegaard (1991), 186).

Vi mennesker gentager blot uden at kunne tage alt igen, som Herren, og derfor understreger Kierkegaard netop, at Job fik alt igen – undtagen sine børn.

Den anden som belastning - om reproduktiv kloning

Det er for meget af os mennesker, at ville gentage os selv, at ville, at der skal være mere af os. Derimod er det menneskeligt at blive mæt, ikke at orke at spise mere, ikke at orke at dyrke mere sex, ja, til sidst bliver mennesker mæt af dage. Reproduktiv kloning er et forsøg på at suspendere mætheden. Umættelighedstænkningen – den reproduktive kloning - får mæle i samfund, hvor den egne herlighed overstråler alt, hvor man ikke kan få nok af sig selv.

Den anden som belastning

I debatbogen *Who's Afraid of Human Cloning* bruger G.E. Pence et uddrag fra John Rawls' *A Theory of Justice* med henblik på at argumentere for reproduktiv kloning:

I have assumed so far that the distribution of natural assets is a fact of nature and that no attempt is made to change it, or even to take it into account. But to some extent this distribution is bound to be affected by the social system...it is also in the interest of each to have greater natural assets. This enables him to pursue a preferred plan of life. In the original position, then the parties want to insure for their descendants the best genetic endowment (assuming their own to be fixed). The pursuit of reasonable policies in this regard is something that earlier generations owe to later ones, this being a question that arises between generations. Thus over time a society is to take steps to preserve the general level of natural abilities and to prevent the diffusion of serious defects. These measures are to be guided by the principles that the parties would be willing to consent for their sake of their successors. I mention this speculative and difficult matter to indicate once again the manner in which the difference principle is likely to transform problems of social justice. We might conjecture that in the long run, if there is an upper bound on ability, we would eventually reach a society with the greatest equal liberty the members of which enjoy the greatest equal talent (Pence, 1998, p. 113 [Rawls 1971, p. 108]).

Rawls' idé er, at principper for det retfærdige samfunds grundlæggende strukturer lader sig beslutte ved at forestille sig frie, lige og rationelle personer i den oprindelige position. Her skal enhver person vælge under et uvidenhedens slør i forhold til den position, de vil indtage i det konkrete samfund. Personerne er uvidende om deres sociale og økonomiske forhold,

men også om deres naturlige forhold, helbred og intelligens og andre talenter eller mangel på samme. I det anførte citat er det Rawls' synspunkt, at det under uvidenhedens slør vil blive besluttet, at det sociale system skal indrettes sådan, at den næste generation bliver begunstiget med større naturlige talenter, og at dette er et pligtforhold.

Vi har allerede kritiseret den rawlsianske tankegang for at basere sig på en metafysisk subjektopfattelse, der suspenderer tidslighed og derfor forekommer uvirkelige i forhold til konkrete mellem menneskelige normer. Men derfor kan tankegangen godt søges gjort gældende i konkrete mellem menneskelige sammenhænge: Hvis det er en pligt at indrette samfundet, så det begunstiger, eller i hvert fald ikke stiller kommende generationer ringere end den foregående, så kan denne pligt også omfatte den reproduktive kloning som metode til at undgå eller i hvert fald nedbringe risikoen for arvelig sygdom. Reproduktiv kloning gør det muligt at fravælge den genetisk dårlige part, at fravælge det genetiske materiale fra vedkommende. Pointen er, at den anden ved denne tankegang i tiltagende grad bliver anskuet som en belastning, en indblanding og en urenhed, der ikke passer ind i *en moderne individhygiejne*.

Lad os uddybe, hvordan en moderne individhygiejne understøttes og udfoldes i den moderne reproduktionsteknologi.

Reproduktionsteknologien har længe provokeret den generelle afståelse fra incest. Hvor mange par får allerede i dag børn, selvom de har den samme sæddonor til ophav? Det ønsker vi ikke vide noget om, men sporene skræmmer.

Hvor mænd hidtil i verdens historie har fortvivlet over ikke at vide, om de nu også var fædre til deres (juridiske) afkom, er sagen nu anderledes. I stedet for blot at sikre sig, er man nu i gang med at forsikre sig. Den eneste måde at forsikre sig om, at man er sit barns ophav, er, at ophavelsen sker teknologisk. Den eneste måde at forsikre sig om, at det er ens genetiske materiale, der slår igennem, er undgåelsen af andet genetisk materiale, der kan forkludre ens forgodtbefindende.

Et allerede velkendt og velpraktiseret fænomen af reproduktionsteknologerne på deres værksteder er, at par hellere vil have, at afkommet ligner den ene, end slet ingen af dem. Men der er en verden til forskel, når først det står til deres valg, hvilken part i parret, der skal have lov til at reproducere sig.

Det er ikke længere os, der reproducerer os, men én af os, da vi ikke tvivler på, at disse teknikker i det moderne samfund allerede gør og fortsat vil tjene

Den anden som belastning - om reproduktiv kloning

som individhygiejne, hvor det er alt for risikabelt ikke at vide, hvilket barn, der kommer ud af sagen. Allerede nu er det sjældent, at børn ikke er ønskede og planlagte ind i en orlovsrytme. Milde Moses, der er store fordele ved at kunne foretage denne planlægning, men det er alt andet lige en kontrol af det tilfældige, det pludselige, det overraskende. I dag inseminerer vi under alle omstændigheder. Vore teknikker fra husdyravlen er blevet en – måske ubevidst – del af seksuallivet, som derfor må finde sin uomgængelige farlighed på anden vis.

Den ubændige vilje til at gøre mere af sig selv ligger formentlig i generne – det har mange biologer idet mindste argumenteret for, men det er den moderne reproduktionsteknologi, der bringer denne forhåbning videre fra vilje til mulighed.

Hvad er det, man vil? Vi tror altså, at man vil være sin egen Far. Narcissos er forbillede. Der skal blive mere af mig og dig, men hver for sig. Den anden er blevet belastende. Tendensen er, at ønskebarnet, nu forstået som hin enkeltes ønske om at designe sit barn, spiller førsteviolinen.

I psykoanalysen og eksistensfilosofien møder vi dette ubændige behov for egenlighed: ”Jeg er sgu’ min egen. Jeg er ikke opstået af influenza. Jeg er ikke det tilfældige træf mellem to fulmlende mennesker en forkert aften”.

Den måde at tænke skæbne på er speciel, fordi den ikke tænker den skæbne at møde et andet menneske af det andet køn og få børn med hin-anden som tyngde, men den anden tænkes som besvær. At være fri, frigjort, frisat er selvfølgelig forskellige generationers problematiseringsform, men ikke desto mindre gentagne problemstillinger. Vi vil så gerne stå inde for os selv. Og vi vil så gerne kunne dokumentere dette forehavende ved, at der bliver mere af os uden indblanding.

Lyst eller hårdt arbejde

Af hensyn til os, der er født før den fri aborts introduktion, men nok fra familieanalerne kan bedømme, at vi ikke just er ønskebørn, kan det være et tonikum at sige, at vi dog hver og en er blevet til i lyst. Dette i og for sig banale men afgørende vilkår ved menneskelivet er rystet i sin grundvold. I fremtiden vil mange børn blive født som resultat af hårdt arbejde i laboratorier og som resultat af fravalg af andre muligheder. Det er ikke naturen, der ryster på hofterne på rette tidspunkt, men en minutøs, fremmedbestemt beregning, der gør en reproduktion gældende.

Man kan selvfølgelig ikke kalde det en menneskeret, men dog en menneskelighedstrøst at komme til verden i lyst og ved en tilfældighed. Nogen har her følt lyst, og der var mange andre, der kunne have gjort mig rangen som eksisterende stridig.

Sådan er det ikke mere. Og denne moderne verden ser jeg som et tab og ikke som et gode. Vi beklager, at vi ikke længere er vilkårlige. At komme til verden som andres projekter betragter vi ikke som et fremskridt. At være til som andres projekt betyder, at det bliver så meget desto vanskeligere at blive sit eget. Også selv om vi ikke tror, at ophaveren skal gøre sig store tanker om sin ret til at bestemme over opkomlingen, og idéen om at fostre omvandrende reservedelslagre hører hjemme - godt hjemme - i tegneseriernes verden.

At næsten ikke bliver til i lyst er vel til at leve med. Mange vil vel argumentere for, at det er en illusion, men vi vil fastholde, at ”her var der i det mindste en, der følte lyst” og ”Herren rystede hofterne” – i betydningen, det kunne have været så mange andre sædceller, som fik adgang til en række andre ægceller. Nu kontroller vi imidlertid dette verdenshistoriske træf. Vi har formentlig ikke gjort os klart, hvad denne ændring af vort forhold til den verdenshistoriske begivenhed betyder. Ved vi, hvad der sker, når man går fra være født i lyst og tilfældighed og til være ønskede, så forbandet ønskede, at nogen har gennemgået de forfærdeligste lidelser for at få os? Ved vi, hvad der sker, hvis ønsket om at skabe sit ophav i sit eget billede lykkedes?

Gentagelsen er en skuffelse

Går vi igen til Kierkegaards Gjentagelsen får vi at vide, at gentagelsen er en forlæns erindring, hvilket implicerer, at der er noget, der erindres eller gentages. Konkret er det forfatterens – Constantin Constantius – besøg i Berlin, som skal gentages, forlæns erindres, men bogens pointe er kort og klart udtrykt i forhold til forfatterens frustration i gentagelsen af Berlinturen, hvor der evindeligt gør sig en forskel gældende i forhold til hans forsøg på gentagelsen:

Da dette havde gjentaget sig i nogle Dage blev jeg saa forbitret, saa kjed af Gjentagelsen, at jeg besluttede at reise hjem igjen. Min Opdagelse var ikke betydelig og dog var den besynderlig; thi jeg havde opdaget, at Gjentagelsen slet ikke var til, og det havde jeg forvisset mig om, ved paa alle mulige Maader at faa det gjentaget (Kierkegaard (1991), 150).

Den anden som belastning - om reproduktiv kloning

Den besynderlige, men betydelige opdagelse er det paradoksale, at gentagelsen ikke er af denne verden – der gives ingen gentagelse, og det er hans tilsyneladende og sproglige konklusion; men i konklusionen fremviser han uforvarende den anden side af paradokset, nemlig at forvisningen ligger i at ville gentage, eller at livet ustandseligt eller konstant gentager eller tager igen, uden at der gives en gentagelse. Der gives ikke en gentagelse, men der gentages, der gentages ikke desto mindre, og dette, at der gentages, er pointen, ikke gentagelsen af Noget. Men dermed spejler gentagelsen heller ikke erindringen. Kun den rene gentagelse, som blot er Gud eller livet forundt, spejler erindringen.

Bag ved den reproduktive kloning ligger som nævnt en vilje til den rene gentagelse. Den er imidlertid ikke mennesker forundt. Ved reproduktiv kloning kan det dels kun lykkes at skabe individer med stort set samme arveanlæg², og dels er et menneske en social og tidlig bestemmelse, der ikke levner ophavet store chancer for at styre sit projekt. Det betyder, at mange børn vil blive født som ønskebørn, der ikke er godt nok designede. Det betyder igen med sikkerhed *skuffelse*: ”Jeg ønskede ham, men jeg har ikke kunnet designe ham”. Det vil sige, at vi vil erfare en afmægtighed i forhold til at gøre viljen til den rene gentagelse gældende. For eksempel vil en moderne far, der modtager sin klon som vidunder, hjemtager det som vidunder - også gerne have, at det lever op til billedet af at være en vidunderlig fodboldspiller. Imidlertid vil han med stor sandsynlighed blive forbitret og skuffet over sin klon, undsige ham i psykologisk forstand og i det hele taget blive ked af, at hans forehavende ikke lykkedes.

Umættelighedens ophør

At ville være sin egen Far er den ultimative suverænitetfordring, der giver ophav til alle vor metafysiske subjekt-, værdigheds- og integritetsforestillinger. De har ingen filosofisk valør, de er ikke af denne verden, men de virker ikke desto mindre så meget ind på os, at vi søger at virkeliggøre dem.

Viljen til den rene gentagelse er også en vilje til at vare ved. Filosofen Jean-Jacques Rousseau havde imidlertid ret i, da han hævdede, at der ikke findes noget øjeblik, hvor man i alvor kan udbryde: ”Gid dette øjeblik vil vare ved”. En insisteren på, at noget skal vare ved, har imidlertid i sig en forvisning om lykkens forgængelighed. Denne forvisning har ikke indfundet sig i forhold til den reproduktive kloning. Vi tror, at en menneskelig klon vil komme til verden, og at det først er ved dette forsøg på at overskride vor plads som

mennesker, at det først er ved det skuffende møde med klonen vil lade os sætte på plads.

Grimms eventyr om Fiskeren og Hans Kone – bedre kendt som Konen i muddergrøften - er illustrativ i forhold til at give et muligt svar på umættelighedens ophør og konsekvensen af indsigt heri.

Historien er enkel: En fisker fanger en flynder, som han imidlertid sætter ud igen, fordi den viser sig at være en fortryllet prins. Hans kone overtaler ham dog til at bede om noget til gengæld. Konens begær er imidlertid umætteligt, og hun ender igen i den grøft, hun kom fra. Vi er vel vant til at lade eventyret belære os om, at konen har rigtig godt af, at hun ender i grøften, fordi hun ikke kunne styre sit begær. Hun burde have stillet sig tilfreds med mindre og ikke altid ville have mere. Det er da også en sund folkelig og frem for alt mulig måde at fortolke eventyret på. Men i lyset af ønsket om at kloner vil vi fortolke lidt anderledes. Men først lidt mere om eventyret.

Fiskeren sidder og stirrer og stirrer ned i det blanke vand, der et uigennemtrængeligt spejl for ham. Pludselig ændrer billedet sig, fordi hans snøre nede i det uigennemtrængelige vand får en flynder på krogen. Flådet synker til bunds. Han tror det er noget kendt, han har fanget, nemlig en flynder, men det viser sig at være en fortryllet prins. Han kaster prinsen tilbage, og der tegner sig et blodspor på havets overfladen, der henviser til den fortryllede prins, der vendt tilbage til en flynders tilværelse i havet.

Da fiskeren kommer hjem, spørger konen til fangsten. Fiskeren beretter om den fortryllede prins, der til forveksling lignede en flynder. Konen siger nu, at han burde have bedt om noget til gengæld. Oven for havet er den ene tjeneste den anden værd, og han har dog givet flynderen en ubetalelig gave, nemlig selve livet – altså kan han forlange noget til gengæld. Konen sender ham tilbage til havet for at forlange noget til gengæld, og det gør hun i sin umættelighed op til flere gange.

Pointen er, at konen håber, og manden gruer. Begge forventer de: Hun har en forventning om noget bedre, mens han i tiltagende grad frygter det værste, når han gentager:

Flynder lille, flynder god,
stig op til mig af havets flod,
for min hustru Isabil
vil meget mere end jeg vil.

Den anden som belastning - om reproduktiv kloning

Hver gang han gentager et ønske, bliver havet mere og mere sort, oprørt og frygtindgydende, og han bliver mere og mere bedrøvet og ængstelig.

Til at begynde med vil konen blot have mere. Hun vil bytte muddergrøften ud med en hytte, siden bytte hytten med et slot. Senere hen vil hun være mere – konge, kejser og pave. Da hun endelig er blevet pave, siger manden: Nu kan du da ikke blive noget større. Konen vil gerne have, at de sover på mandens spørgsmål. Næste morgen svarer hun manden ved at kommandere manden ned til flynderen og sige til flynderen, at hun gerne ville være Vorherre.

Hendes savn er hidtil blevet begrænset – nu skal det afgrænses i håbet om selve grænsen. Hun mangler at blive sat på plads og overskrider i sin søgen selve ”Noget”. Da Konen finder på, at ville ville være sin egen skaber ved at kunne bestemme over solen og månen, har hun bedt om for meget. En grænse viser sig uden at være hendes grænse, thi i virkeligheden har hun – forfølgende sin egen logik – bedt om en erstatning for livet, for flynderens liv. Men en sådan findes ikke. Og hermed er ringen sluttet, og hun er tilbage i muddergrøften. Konen fortryder ikke sin handling, men forbryder sig ved at bede om for meget, ved at bede om at styre livet selv, ved at blive sin egen skaber. Og netop fordi hun ikke fortryder sin handling, så havner hun i sidste instans i grøften på grund af sin almagtsforestilling.

Der er tale om et eventyr, der begynder med ordene: ”Der var en gang”. Derfor må vi forvente en traditionel afslutning, som siger, at ”de levede lykkeligt til deres dages ende”. Det er imidlertid ikke tilfældet med dette eventyr. Her står tværtimod:

”Gå hjem”, sagde flynderen. Hun sidder igen i muddergrøften.”
Og der sidder hun den dag i dag (Grimms eventyr, s. 65P).

Lader vi os nu ikke forvirre af den almindelige fortolkning, men fastholder, at der er tale om et traditionelt eventyr, så bør vi se denne slutning som en gåde og spørge lidt anderledes: Hvilken fortolkning skal der til for, at denne afslutning betyder, og de levede lykkeligt til deres dages ende?” Svaret ligger lige for. Konen lærer *dislykken* (Schmidt (2002)) at kende, når strukturen af umættelighed hører op. Hun slipper ud af denne struktur ved at sidde i muddergrøften den dag i dag. Gentagelsen – eller det at gentage – står fast. Kun gentagelsen står fast, og der er den, der bekræftes ved tilbagekomsten til muddergrøften. Hun møder den absolutte grænse, der er livet selv. Fiskeren giver flynderen livet igen – og på sin vis giver flynderen konen det, hun anmoder om, nemlig at blive ”grunden” til sit eget liv, men kun som indsigt,

det vil sig som indsigt i gentagelsen, som indsigt i begærets struktur. Hun får roen tilbage – den ro, der blev brudt ved, at hun ville mere, det vil sige ville det ubestemte, som er begærets dunkle mål. Havet oprøres, og flynderen stikker næsen frem.

I et socialanalytisk perspektiv (Schmidt (2000)) handler etik om smag, eller snarere om det usmagelige, om det man ikke kan byde nogen, om det, der forekommer ”too much”, om det, der er ”for meget” eller ”for lidt”. Ligesom det er for meget, at konen beder om at blive Vorherre, så er reproduktiv kloning for meget. Det er for meget af os, at ville, at der skal være mere af os – også selv om vi er flinke fyre. Ved historien om Fiskeren og hans kone hæfter vi os ved, at grænsen først viser sig efterlods, efter at ønsket er afgivet og søgt realiseret. Men den viser sig. Og vi hæfter os ved at grænsemarkeringen giver indsigt i, at den rene gentagelse, den rene varen ved, ikke gives, men at man det meste af tiden som menneske kun er *närmest lykkelig*. I forhold til spørgsmålet om reproduktiv kloning tror vi nemlig også, at en grænse vil markere sig efterlods i forsøget på at realisere en klon. Først da vil vi afstå fra dette forehavende. Grænsen vil ikke mindst markere sig ved vor skuffelse over ikke at være nær så excellente skabere og kraftkarle som Vorherre. Siden hen vil en munterhed kunne indfinde sig i forhold til reproduktionen og sexualiteten. Med en sikker skuffelse i erindring kan vi måske begynde at leve os ihjel - i stedet for at leve videre i narcissistisk umættelighed.

Noter

¹ Se Bibelen. Det danske Bibelselskab. 1964

² ”Ved kloning fremstilles nok individer med stort set samme arveanlæg, men det er ikke det samme som kopiering. Dels indebærer den teknik, der blev brugt til fremstilling af Dolly, at den celle, som skal blive til et nyt individ, anbringes i en fremmed ægsæk. Den ægsæk indeholder også arvemateriale, nemlig i de såkaldte mitokondrier, som har betydning for cellers energiproduktion. Dels og først og fremmest er individet unikt i kraft af meget andet end sin arvemasse, fordi der ikke findes to levede liv, som er identiske.” Meyer 2000, side 93

Den anden som belastning - om reproduktiv kloning

Litteratur:

Bibelen (1964). Det danske Bibelselskab.

Det Etiske Råd (2001): *Kloning. Udtalelser fra Det Etiske Råd og Det Dyreetiske Råd*. København: Det Etiske Råd.

Kierkegaard, Søren (1991): *Samlede værker bind 1-20*. Bind 5. (Udgivet af A. B. Drachmann, J. L. Heiberg og H. O. Lange). København: Gyldendals Bogklubber.

Meyer, Gitte (2000): *De andres viden*. København: Høst & søn.

Pence, Gregory E. (1998): *Who's afraid of human cloning?* : Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.

Grimms eventyr (2001). København: Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, 13. oplag.

Schmidt, Lars-Henrik (1999a): *Diagnosis I. Filosoferende eksperimenter*. København: Danmarks Pædagogiske Institut.

Schmidt, Lars-Henrik (1999b): *Diagnosis II. Socialanalytiske fatninger*. København: Danmarks Pædagogiske Institut.

Schmidt, Lars-Henrik (2000): *Det socialanalytiske perspektiv. En rapport for alle*. DPI nr. 2000.43

Schmidt, Lars-Henrik (2002): Livsduelighed. In John Rydahl og Mette Krogh (red.): *Kristendomskundskab/livsflysning*. København: Gyldendal Uddannelse.